

ULUS BİLİNCİ

Av. Özdemir ÖZOK*

Ülke gündemine son günlerde sokulmaya çalışılan konular, “vatandaşlık”, “alt-üst kimlik” ve bütün bunların içinde yer aldığı “ulus devlet” kavramı ile “ulus bilinci” tartışmalarıdır. Bunlara “dinin üst kimlik” niteliği iddiası ile yine “dinin toplumun çimentosu olduğu” düşüncesini de ekleyebiliriz. Aslında Türk toplumunun çok önceleri, 1800’lü yıllarda tartışmaya başladığı bu sorunları çözmüş olması gerekirken hala tartışılıyor olması büyük bir talihsizliktir. Çağdaş uygarlık yolundaki savaşında zaman kaybindan başka bir anlamı da yoktur.

Lügat anlamı; “derebeylik düzeninin yıkılışı ve anamalcı düzenin oluşumu döneminde ortaya çıkan, toprak, ekonomik yaşam, dil, ruhsal yapı ve kültürel özellikler yönünden ortaklık gösteren, tarihsel olarak oluşmuş, en geniş insan topluluğu” olarak açıklanan “ulus” çeşitli faktörlerin birleşmesiyle oluşmaktadır. Bu faktörlerin başında dil, soy, kültür ve tarih birliği gelmektedir. Dinin bu unsurlar arasında yer alıp almadığı ve ulusun oluşmasındaki katkısı ise tartışmalıdır.

Bu genel tanımının yanında, “ulus”un ülkemizin yakın tarihi ve çektiği acılar açısından çok daha büyük önemi vardır. Çünkü ulus bilincinin oluşmasında büyük bir aşamayı ifade eden Ulusal Kurtuluş Savaşı, sömürüye, tutsaklığa, bağımlılığa, yayılmacılığa karşı verilmiş, geri kalmışlıktan kurtulup çağdaşlaşmaya yönelmeyi amaç edinen bir bağımsızlık eylemidir. İşte bu bilinçle başlatılan “ulusal” eylem, ilk başta ülkeyi parçalamak, ele geçirmek, Anadolu’da yapay devletler kurmak, Anadolu insanını devlet yapısından yoksun bırakmak düşüncesiyle ülkeyi işgal edenlere karşı başlatılmıştır. Bazıları Ulusal Kurtuluş Savaşı’nı küçümseyip, Sevr Anlaşması’na “paranoya” deseler de karşı karşıya gelinilen “düşman” ulusal bilincin oluşmasına büyük katkıda bulunmuştur.

* Türkiye Barolar Birliği Başkanı.

Bu “ulusal” eylemin amacı, sadece ülkeyi işgal eden, elde kalan son yurt parçasını bölmeye çalışanlardan temizlemek olmamıştır.

Bu yapıldıktan yani düşman Anadolu’ dan atıldıktan sonra, gelişmenin, değişimin, çağdaşlaşmanın gerekleri olan devrimsel atılımların gerçekleştirilmesi ve çağdaş devlete giden yolu kat etme aşamasına geçilmesi plânlanmıştır. Bu bilinçle hareket eden Anadolu halkı, bu birliktelik kararlılığı ve inancı sonucunda tasada ve kıvançta aynı duyguları yaşayan bağımsız bir “ulus bilinci” yaratmaya yönelmiştir.

Bir topluluğun, devlet olabilmesi için bir takım asgari nitelikler taşıması gerekmektedir. Çok özet olarak bunlar, “ülke” yani “vatan”, o ülke yani vatan üzerinde bir “egemenlik” , doğal olarak en önemlisi “ulus bilincine ermiş insan topluluğu” yani devletin temel ögesini oluşturan “ulus”. Yüzyıllardır vatan edinilen Anadolu’ da “yedi düvele” karşı kazanılan zaferler sonrası, hedeflenen devrimler birer birer gerçekleştirilerek özenle kurulan Türk devletinin temel nitelikleri ilk günlerde cumhuriyetçilik, ulusçuluk, halkçılık, ve devrimcilik olarak tanımlanmıştır. Sonraları bunlara devletçilik ve laiklik eklenmiştir.

Hedeflenen bu ilkelerden konumuzu oluşturan ulusçuluk, toplumun tüm bireyleriyle amaçta, ülküde, yazgıda, inançta, dilde, ekinde ulusal bilince varması anlamına gelmektedir. Başka bir anlatımla, tasada, kıvançta, olanakların dağılımında birleşebilmenin mutluluğuna ulaşması; ülke ve millet bütünlüğü ve geleceği için, birlikte çalışma, eyleme geçebilme erdemini, özverisini göstermesi, yönetimde, ekonomide iç ve dış politikada, kültürde bağımsızlık doğrultusunda gelişmeye, çağdaşlaşmaya katkıda bulunmasıdır. Bu ilke, çağdaş olabilmenin, çağdaşlığa yönelebilenin ilk ve en vazgeçilmez aşamasıdır.

Bu tanımları içeren “Atatürk ulusçuluğu” ana soyucu-ırkçı değildir. Zaten henüz devlet oluşturmamış “ulus”larda “soy birliği” önem taşımaktadır. Devlet halinde örgütlendikten sonra, “soy birliği” yerini hukuki açıdan “vatandaşlık” unsuruna terk etmektedir. Birleştirici öğeler arasında din faktörü öncelik taşımaz.

“Atatürk ulusçuluğu”, ulusu dinsel, mezhepsel, budunsal ayrılıklara, bölünmelere itecek her davranışın, her eylemin, her düşüncenin karşısında yer alır. Karşı çıktığı düşünce ve davranışların ulusal bütünlüğü sağlamayacağını; siyasal, kültürel ayrılıklara neden olacağını öngörür. Bu nedenle de ayrıcalık iddiasını ileri sürebilecek geleneksel, dinsel, mezhepsel, toplumsal, ekonomik engelleri, birikimleri ortadan kaldırmayı önerir. Yani başka bir anlatımla, ırk, din, etnik köken ve benzeri niteliklerin hiç önemi yoktur. Tasada ve kıvançta

birlikte olma bilinci “ulusal bilincin” oluşmasında en önemli faktördür. Bu konuda Anayasa Mahkemesi bir kararında “Bu ilke, ulusu kuran herhangi bir etnik gruba ayrıcalık tanınmasını önleyen, birleştirici, bütünleştirici bir temel oluşturmuştur.” denilmek suretiyle ulusal bilince vurgu yapılmıştır.

Böylece; insanı insan yapan, devredilemeyen, yok sayılamayan ve vazgeçilemeyen “insan hakları” kavramı ve üyelerinin dinsel, ekonomik, toplumsal bağlılıktan ve bağımlılıktan özgür bireye dönüşmesi “ulus” kavramı ve bilinciyle birlikte ortaya çıktı. İlk iletisi ve etkisi, “kardeşlik”, “eşitlik” ve “özgürlük”tü. Giderek, herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal görüş, ulusal ya da toplumsal köken açısından hiçbir ayrım gözetmeksizin eşit olduğu yargısına ulaştı.

Bu tanımıyla “ulus”, tarihsel kazanımları bakımından uluslaşma ve bağımsızlaşma sürecinde önderlik eden, girişkenliği elinde bulunduran gurubun egemenlik kurduğu bir siyasal birlik de değildir. Aksine, yurttaşlarının özgür bireye yükseldiği, kastsal sınıflaşmadan ekonomik sınıflaşmaya devrimleştiği, ekonomik birimlerin birbirine bağlanarak ülke ölçeğinde bütünleşmesi gibi üyelerinin bu ekonomik bütünün birer parçası ve aynı temel üzerinde siyasal bütünün bir ögesi durumuna geldiği bir birlikteliktir ulus.

Bu anlamda ulus birliğini sağlayan din değildir. Olması mümkün de değildir. Bütün dinlerin tarihinde yaşanan acı olaylar dinin birleştirici niteliğinden çok, bölücü niteliklerini ortaya koymaktadır. Bir ulus tek bir dinden, tek bir mezhepten oluşmuş olsa bile, ulusu ulus yapan din değil, ekonomik yapılanma ve bu ekonomik yapılanmanın üstünde yükselen siyasal sistem ve bu sisteme bağlılıktan doğan, gelişen “ulusal bilinç”tir. Bu sağlayan dildir, kültür ve tarih birliğidir. “Dinin üst kimlik” veya “dinin toplumun çimentosu” olduğu iddiaları çok eskilerde kalmış bir “millet” anlayışının ve Osmanlı İmparatorluğu’nda bile laik hukuk kurallarının uygulanmasına başlanan 1856’larda değerini yitirmiş düşüncelerin ürünüdür. Bu bilgilere ulaşmak o denli zor değildir (Bkz., *Ana Britannica*, Millet maddesi). Din birliğinden dolayı tek millet sayılacağımız iddialarının gündemde bulunduğu dönemde dindaşımız Arapların ihanetleri veya Çanakkale’ye Müslüman ülkelerden gelen işgalcilerin varlığı üst kimlik ve çimento iddialarının boşluğunu göstermeye yetecektir.

Uluslu oluşturan bireylerin kurumsal yapıya kavuşan devletle ilişkilerindeki tanım ve illiyet son derece önemlidir. Yani devletin insan ögesi ulusu oluşturan topluluğun teker teker devletle kurulan hukuki bağı günümüzde olduğu gibi, her dönemde önemli tartışmaların konusunu oluşturmuştur.

Devletle kişiler arasındaki hukuki bağı ifade eden “vatandaşlık” karşılıklı olarak haklar, ödevler, yükümlülükler içerir ve bir devlete yurttaşlık ya da, vatandaşlık bağı ile bağlı olmak, kişiye özel bir statü kazandırır. Bu siyasal bağlılığın temelinde, kendi ulusuna bağlılığın uluslararası ilkelere bağlılıktan veya kişisel çıkarlardan üstünlüğünü kabul bulunmaktadır.

Devletle birey arasındaki bu hukuki bağa verilen isim de çok önemlidir. Bu durum, devletin egemenliğiyle ve devletin benimsediği ideolojiyle yakından ilgilidir. Demokratik cumhuriyet rejimlerinde bu bağın adı “yurttaşlık” ya da “vatandaşlık”tır. Monarşilerde ise bu bağın adı “tebaa” veya “uyruklu”tur. Bu konuda Cumhuriyet’in ilk anayasası olan 1924 Anayasası vatandaşlıkla ilgili olarak “Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk ıtlak olunur” tanımını yapmıştır. 1924 Anayasası’yla yapılan bu tanım; Cumhuriyet’e yakışır, laik ve çağdaş bir yurttaşlık anlayışını yansıtmaktadır.

1961 ve 1982 Anayasalarında da “vatandaşlık”, “Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkesin Türk olduğu” şeklinde ifade edilmiştir. Bu anlatımda yetersizlik bulunmakla birlikte aynı kavramı ifade etmektedir. Yine de bu tanıma çok haksız eleştiriler yönetilmekte ve etnik kökenleri öne çıkaran yeni tanımlar ileri sürülmekte alt ve üst kimlik arayışlarına girilmektedir. Yapılan bu eleştiriler haksız, dayanaksız ve çok tehlikelidir. Aslında tek bir yurttaşlık vardır, onun da tek ölçütü devletle birey arasındaki hukuki bağıdır. Yani ırk, etnik köken ve benzeri niteliklerin bu hukuki bağın tanımında önemi bulunmamaktadır. Aksi tanımlamalar ve arayışlar ülkenin geleceği bakımından tehlikelere çağrı yapmaktan öteye gidemez. Çünkü biliyoruz ki Türkiye, etnik, dinsel ve mezhepsel ayrışmanın girdabına sürüklenmek istenmektedir. Bunun tarihsel adlandırılması, belleklerimizden silinmemesi gereken, Anadolu’daki Kuvayı Milliyeçilere Padişah ve Halife’nin gayretleri ve İngiliz altınlarına dayanarak kurulan tuzaklara rağmen kabul ettiremedikleri, 10 Ağustos 1920 günlü Sevr Anlaşması’dır. Bu gün ülkemiz anayasal hak ve özgürlükler düzleminde dile getirilen “ulus” ve “vatandaşlık” yerine “federasyon”, “azınlık statüsü”, “alt kimlik” söylemleri amaçsız değildir. Bunlar sinsice planlanmış uygulamaların aşamalarıdır. Bu söylem ve eylemlere, asla ve asla itibar edilmemesi gerekmektedir. Büyük bedeller ödenerek oluşan barış içinde kardeşçe eşit koşullarda yurttaş olma bilinciyle yaşama isteğini her koşulda sürdürmek tek amaç olmalıdır.

Bunun da yolu, tasada ve kıvançta birlikte olmayı hedef edinen ulus olma bilincinden geçmektedir.